

Landskap: Småland
Län: Kalmar län
Kommun: Vimmerby
Socken: Frödinge
Fastighet: Blägda 1:16

Byggnadsminnesförklaring

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturminneslagen byggnaderna på Apelkullens banvaktarstuga på fastigheten Blägda 1:16, Frödinge socken för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

Skyddsområdet omfattar fastigheten Blägda 1:16. Skyddsföreskrifterna omfattar de byggnader som markerats med nummer på situationsplanen: banvaktarbostaden (1), f.d. ladugård (2), tvättstuga (3), jordkällare (4), utedass (5) och bod (6).

1. Byggnaderna 1-4 får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras. Byggnaderna 5-6 får inte byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. I byggnaderna 1-4 får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller stomme. Åtgärder får inte vidtas som innebär ingrepp i fast inredning.
3. Byggnaderna skall i samråd med Länsstyrelsen underhållas så att de inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Sålunda skall alla vård och underhållsåtgärder utföras på ett sätt som är anpassat efter det material och den teknik med vilken byggnaderna uppförts.
4. Skyddsområdet, som avgränsats med röd linje på bilagd karta, får inte ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick, att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

1999-09-09

221-7070-99

Det område som avgränsats med röd linje på karta tillhörande dessa föreskrifter får inte ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att trädgårdens utseende och karaktär inte förvanskas.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhåll av byggnaderna och vården av det omgivande området.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § kulturminneslagen lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsföreskrifterna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Redogörelse för ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Apelkullens banvaktarstuga på rubricerad fastighet väcktes av ägarna, Apelkullens vänner genom den 29 juni 1999.

Länsstyrelsen har underrättat Er, Vimmerby kommun, Kalmar läns museum, Riksantikvarieämbetet om förslaget till byggnadsminnesförklaring, innehållande bland annat ett förslag till skyddsföreskrifter. Underrättelsen är daterad de 21 juli 1999.

Historik

Se bilaga 2

Motivering

Apelkullens banvaktarstuga ingår som en del av den byggnadsminnesförklarade smalspårsjärnvägen mellan Hultsfred och Verkeback. Genom att samtliga byggnader är bevarade på fastigheten ger Apelkullens banvaktarstuga en god bild av hur livet på en av järnvägens boställen gestaltades. Husen förändrades något invändigt i samband med att banvaktarbostället omvandlades till fritidsbostad för SJ-anställda. Denna förändring speglar dock en annan viktig del i järnvägens historia; Statens järnvägars personalpolitik och deras ansvar för de anställda både i arbete och på fritiden.

Apelkullens banvaktarstuga ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde och bör därför förklaras som byggnadsminne.

1999-09-09

221-7070-99

Övrigt

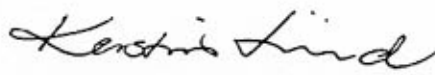
Enligt 3 kap 21 § kulturminneslagen gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kalmar län, bilaga 3.

Jesper Larsson

Kerstin Lind

Bilaga

1. Karta
2. Historik
3. Hur man överklagar

Kopia

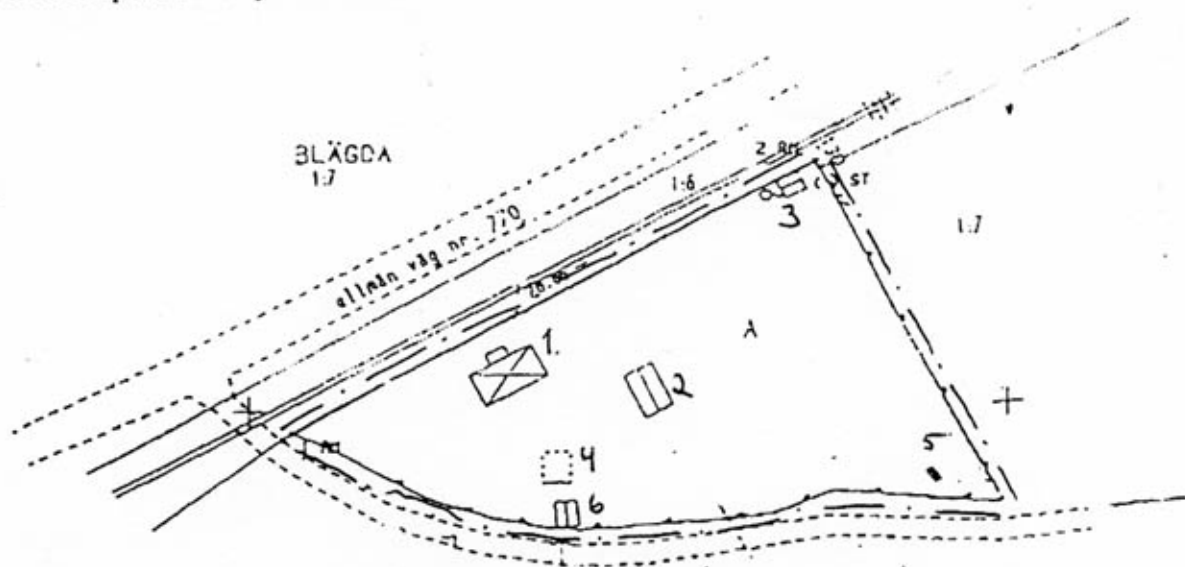
Kulturmiljöfunktionen + bil 1 +2(bm-reg)
Riksantikvarieämbetet delgivn.kv. + bilagor
Kalmar läns museum + bil 1 + 2
Inskrivningsmyndigheten vid Västerviks tingsrätt,
Vimmerby kommun, byggnadsnämnden + bil 1
Vimmerby kommun, kulturnämnden + bil 1

Lagakraftsbevis till:

Inskrivningsmyndigheten
Riksantikvarieämbetet
Byggnadsnämnden
Lantmäteriet

Apelkullens banvaktarstuga, Blägda 1:16, Frödinge socken, Vimmerby kommun

Situationsplan och skyddsområde

- 1) banvaktarstuga
- 2) f.d. ladugård
- 3) tvättstuga
- 4) jordkällare
- 5) dass
- 6) bod

Skala 1:1000

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN Miljöenheten
Ink. 1999-06-29
Dnr. 21-7070-99

Länsstyrelsen i Kalmar län
Kulturenheten
381 96 KALMAR

Ansökan om byggnadsminnesförklaring av Apelkullens banvaktsstugan vid smalspårsjärnvägen Västervik-Hultsfred

Som representant för ägarna till Apelkullens f d banvaktsstuga, Blägda, Frödinge socken, Vimmerby kommun (Blägda 1:16) ansöker jag härmed om byggnadsminnesförklaring av stugan med vissa sidobyggnader. Motiven för byggnadsminnesförklaring utvecklas nedan.

Allmänt

Banvaktsstugan vid Blägda, vid ca km 37 km i järnvägens längdmätning från Jenny station räknat, är en av fem kvarvarande banvaktsstugor - av ursprungligen 16 stugor - utmed smalspårsjärnvägen Västervik-Hultsfred. Av dessa är två kraftigt ombyggda, en något flyttad och en belägen inne i Hultsfreds tätort och omfattas redan av byggnadsminnesskydd. Apelkullens banvaktsstuga är den mest välbevarade med tillhörande sidobyggnader och omgivande trädgårds- och tomtmark. Den är naturskönt belägen och utgör ett påtagligt blickfång från järnvägen och i landskapet. Stugan och sidobyggnaderna är väl hållna.

Historik

Banvaktsstugan uppfördes i samband med att järnvägen anlades åren 1878-79 efter ritningar av Hugo Hammarskiöld på Tuna gård. Grundläggningen utfördes av järnvägsbolaget och byggnationen i övrigt på entreprenad av lokala byggmästare. Järnvägsbolaget tillhandahöll dock vissa byggnadsdetaljer, bl a dörrar, fönster och foder. Färglagd originalritning finns på Riksarkivet och i vår ägo finns en litografi på denna. Samtliga banvaktsstugor på dåvarande Hultsfred-Westerviks Järnväg utfördes efter denna standardritning. Bostadshuset och tomten ligger söder om järnvägen, där järnvägen går igenom en låg bergsskäring. Tomten ligger i sluttning mot söder, med utsikt över Blägdasjön.

Stugan var bostad för tre generationer banvakter under åren 1879-1954. Den förste banvakten hade dessutom arbetat som rallare på järnvägsbygget. Apelkullen var uppenbarligen en

populär stationering, vilket de många tjänsteåren vittnar om och där alla tre slutat där med pension:

1879-1916 Albert Svensson (1916-17 vikarierade Alberts yngre bror Karl)

1917-1945 Arvid Leonard Karlsson

1945-1954 Ture Nord

Nord pensionerades 1954 och hade räknat med och "fått löfte om" att få friköpa stugan från SJ. Så blev det inte, till Nords stora besvikelse. 1955 invigdes stugan istället som s k fritidsstuga för SJ Driftvård och SJ Fritidsförbund i Västervik och Vimmerby. Under 1960-talet omändrades användningen till uthyringsstuga inom ramen för SJ Semesterhemsförening. Uthyrningsverksamhet var livlig under de första åren, vilket årsberättelserna i föreningen vittnar om.

Under 1980-talet och fram till 1995, då Apelkullens Vänner, med ideellt engagemang i smalspårsjärnvägen Västervik-Hultsfred, förvärvade fastigheten hade den användes som privat fritidsbostad. Denna "nya" användning stugan fick 1955 räddade den säkert från ombyggnader eller rivning, som drabbat de flesta andra banvaktsstugorna utmed linjen.

Byggnaderna

Bostadshuset utgörs av 1 rum och kök med entré via en enklare förstuga åt banan. Huset är timtrat till vindsbjälklaget och sedan sekelskiftet 1900 brädfordrat och rödfärgat. Ursprungligen fanns ett större skafferier med ett litet fönster i köket. Banvakt Karlsson nyttjade detta som sängkammare för barnen. I den lilla förstugan fanns ursprungligen ett avskilt förrådsutrymme. Köket hade en större bakugn och uppvärmningen av rummet skedde i form av en kakelugn, sannolikt utbytt någon under tiden fram till 1955.

1945 moderniserades stugan och året därpå indrogs elektricitet. Vid den ombyggnaden fick huset det utseende det har idag. Bakugnen slopades, skafferiet togs bort, väggarna kläddes med Tretex, köket fick en bröstning av masonit och nya skåp och bänkar samt taken fick ny papp. De relativt smala, spröjsade tvåluftsfönstren ersattes med kopplade, större tvåluftsfönster (av utmärkt kvalitet, men något för stora för huset). Brädfodringen behölls och lagades endast i efter fönsterbytet. Fönstren på förstugan behölls. Samtliga dörrar försågs med masonit. Järnspisen murades om och omfattades med vitt kakel.

Stins Quist i Västervik, som varit pådrivande i tankarna att omändra stugan till fritidsstuga, gav order om att den gamla "omoderna" kakelugnen skulle rivas ut och ersättas med en tälgkamin 1955. I övrigt har stugan varit orörd interiört, med undantag för någon (försiktig) ommålning under 1960-talet.

Apelkullens Vänner drog 1996 in sommarvatten och köksavlopp anpassat till befintliga kökssnickerier och med en begagnad mindre diskbänk. Den sönderbrända kaminen ersatte vi med en begagnad kakelugn från ca 1920-talet. Utvändigt har taket lagts om med begagnat, handslaget tvåkupigt lertegel.

Uthuset eller ekonomihuset, som det är benämnt på priginalritningen, är till hälften timtrat. I den timrade delen inrymdes ladugård för ko, får och höns. I "plankdelen" av huset fanns vedbod, förråd och avträde. Vinden fungerade som höskulle. Avträdet flyttades senare ut till eget hus och banvakt Nord omändrade ladugårdsdelen till "sommarrum" för sin utflugna

dotter och måg. Under "fritidsstuge-tiden" inreddes höskullen som sovloft och försågs med fönster i gavelspetsarna.

Sannolikt i samband med moderniseringen 1945 uppfördes en liten tvättstuga med murad skorsten, med tegel från Almviks tegelbruk, i anslutning till den grävda brunnen i det nordöstra hörnet av tomten, helt nära järnvägen.

Banvakt Karlssons tid på Apelkullen var synnerligen aktiv. Han odlade mycket på tomten, fiskade i sjöarna och torkade nät på tomten, hade ko, får och höns och byggde särskilt svin- och hönsbhus. Av de senare återstår endast de gjutna grunderna. I anslutning till jordkällaren byggde han en vishusbod, senare omändrad till övernattningsstuga att nyttja sommardid.

Vid järnvägen, i anslutning till övergången, fanns även en dressinbod, som nu flyttats bort och som vi hoppas kunna återbörda. Fram till 1926 korsade landsvägen Tuna-Totebo järnvägen på två ställen vid respektive i närheten av banvaktstugan. Vid den närmaste övergången fanns grindar och vid den norra fanns bommar, som manövrerades med ett linspel från den första övergången. Banvaktshustrun hade den föga avundsvärda passningstjänsten som vägvakt.

Vi föreslår att bostadshuset, ekonomihuset och tvättstugan ingår byggnadsminnesförklaringen och vi ser fram emot en positiv behandling av vår ansökan.

Till ansökan bifogas följande bilagor:

1. Kopia på originalritningar, vaktstuga och ekonomibyggnad
2. Kopia på fastighetsbildningen, med byggnaderna inritade
3. Kopia ritning till köksinredning våren 1945
4. Kopia på program m m vid invigningen av SJ Driftvärns fritidsgård i september 1955
5. Utdrag ur SJ Semesterhemsförenings årsberättelse 1968
6. Fotografier från RAÄ, Bengt A Lundberg, våren 1999

Med vänlig hälsning